

Maria Biolik

"Słownik motywacyjny
antroponimów przezwiskowych
socjolektu młodzieżowego", Robert
Mrózek, Kraków 2007 : [recenzja]

Prace Językoznawcze 10, 278-281

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Niewątpliwym elementem wzbogacającym omawianą publikację jest zamieszczony w niej aneks, który wypełniają opisy prowadzonych eksperymentów oraz próbki prac dziecięcych.

Dodatkowym walorem książki E. Awramiuk jest jej staranne przygotowanie edycyjne. Konsekwentne opatrywanie tekstu uzupełnieniami umieszczanymi w przypisach, liczne odsyłacze do prac innych autorów, a także uzupełnienia nawiasowe powodują, że lektura nie sprawia wrażenia nużącej, choć przecież stanowi bogatą terminologicznie rozprawę naukową. Czytelnik zawsze może skorzystać z zamieszczonych w nagłówkach poszczególnych stron tytułów lokujących czytaną stronę w całości publikacji poprzez informowanie o tytule rozdziału lub podrozdziału.

Przy całym bogactwie treściowym i licznych walorach omawianej publikacji dostrzec w niej można także pewne zjawiska niepokojące. Za uchybienie uznać można podawanie cytatów tylko w brzmieniu języka oryginału bez umieszczenia bodaj w przypisie tłumaczenia polskiego. Wydaje się także, że zamieszczone w rozdziale piątym wykresy są nie dość przejrzyste, bo prezentowane w nich dane różnicowane są jedynie słupkami w odcieniach szarości.

Podsumowując, należy stwierdzić, że książka Elżbiety Awramiuk *Lingwistyczne podstawy początkowej nauki czytania i pisania po polsku* stanowi interesującą pozycję wśród prac podejmujących opis języka dziecka nabywającego umiejętności czytania i pisania. Językoznawcze oświetlenie badanego problemu stanowi uzupełnienie prac psychologicznych i pedagogicznych. Lingwistyka może dostarczyć licznych inspiracji w zakresie metodyki nauczania języka ojczystego oraz języków obcych. W obliczu jednoczącej się Europy, wymiany kulturowej i kontaktów językowych różnych narodów, świadomość specyfiki języka ojczystego i płynących stąd konsekwencji w nauczaniu polszczyzny w Polsce i w polskiej szkole na obczyźnie jest ważna i warta popularyzacji.

Renata Makarewicz

Robert Mrózek: *Słownik motywacyjny antroponimów przezwiskowych socjolektu młodzieżowego*, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk. Kraków 2007

W wydawnictwie Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk w Krakowie ukazała się praca Roberta Mrózka na temat antroponimów przezwiskowych funkcjonujących w środowisku młodzieży szkolnej. Termin „antroponimy przezwiskowe” zamiast „przezwiska” – „ma sygnalizować fakt, iż w środo-

wiskowym procesie komunikacyjnym obok rzeczywistych przezwisk motywowanych apelatywnie występują formacje motywowane onimicznie (głównie odnazwiskowe i odimienne), wprzęgane w socjolektalne funkcje przezwiskowe” (s. 8).

Praca R. Mrózka ma charakter dychotomiczny. Jej pierwszą część stanowi: *Wprowadzenie* (s. 9–34), drugą: *Słownik motywacyjny antroponimów przezwiskowych* (s. 35–99).

W pierwszej części omówiono zagadnienia związane z istnieniem specyficznej wspólnoty komunikatywnej, charakterystycznej dla środowisk szkolnych. Autor pisze, że w procesie kształcenia języka ogólnonarodowego w szkolnych wspólnotach komunikacyjnych, powstaje język środowiskowy, zwany slangiem, gwara uczniowska lub socjolektem młodzieżowym. Grupa środowiskowa ma poczucie własnej odrębności i potrzebę tworzenia własnego języka środowiskowego. Cechą tej odmiany środowiskowej jest niejednorodność i zmienność zasobu słownikowego. Słownictwo środowisk młodzieżowych zawiera liczne neologizmy strukturalne i znaczeniowe oraz funkcyjne (zapożyczenia używane w nowych funkcjach), jak też bogactwo wyrazów bliskoznacznych (synonimów). Język tej grupy środowiskowej cechuje dążność do maksymalnej ekspresywności. Środki leksykalne służące do wyrażania emocji pozytywnych i negatywnych, często nacechowane są ironią, kpinią i szyderstwem. W języku tym widoczna jest pejoratywizacja nazywanych elementów rzeczywistości oraz są tworzone liczne oryginalne konstrukcje językowe, mające na celu wywołanie efektów humorystyczno-komicznych. Gwara uczniowska używana jest w otoczeniu pozaszkolnym, nieoficjalnym, wykluczającym obecność osób starszych.

W leksyce socjolektu środowisk szkolnych obok socjolektalnej leksyki apelatywnej powstają osobowe nazwy własne – antroponimy przezwiskowe. Nieoficjalne nominacje przezwiskowe obok nazywania, pełnią funkcje charakteryzujące.

R. Mrózek podkreśla, że środowiskowy zasób przezwisk nauczycieli i uczniów (zbiór nieoficjalnych nazw osobowych, tworzonych z potrzeb ekspresywnych) jest obrazem wzajemnych stosunków w obrębie danej mikrowspólnoty.

Ważny metodologicznie jest rozdział trzeci wstępu, dotyczący pozycji przezwiska w socjolekcie i antroponimii, ponieważ ukazuje sposób powstawania przezwisk, miejsce przezwiska w systemie antroponimicznym oraz procesy motywacyjne, które pozwalają dzielić przezwiska antroponimiczne na dwie klasy. Klasę przezwisk motywowanych apelatywnie i klasę antroponimów przezwiskowych motywowanych onimicznie. Dużo uwagi poświęcono rozgraniczeniu odmiennych antroponimów przezwiskowych od form hipokorystycznych, deminutywnych i augmentatywnych imion.

Przezwiska należą do systemu nazewniczego funkcjonującego nieoficjalnie w mniejszych wspólnotach komunikacyjnych, są klasą otwartą w przeciwieństwie do nazwisk czy imion. Pełnią funkcję apelatywnej charakterystyki nosiciela,

a zastępując oficjalne nazwy osobowe, pełnią funkcję identyfikacyjną. Mają wieloraką, często zindywidualizowaną środowiskowo motywację. Ich podstawowe cechy to: nieoficjalność, fakultatywność, wtórność i niestabilność. Przewiska powstają spontanicznie i tworzą swoiste mikrosystemy nacechowane opozycyjnością wobec nadrzędnego, ogólnie akceptowanego i prawnie chronionego systemu nazw osobowych. Bazą antroponimów przewiskowych motywowanych apelatywnie są wyrazy istniejące w języku oraz leksyka apelatywna socjolektu. Wyrazem ekspresywnego nacechowania antroponimów tego typu są wyspecjalizowane środowiskowo formanty, np. *-ica*: Anglica, Kawica (od nazwiska Kawa), Pawica (od Paweł), *-cia*, np. Biolcia – nauczycielka biologii, *-ka*, np. Kalafiorka „lubi kalafiory”, *-ek*, np. Nerwusek, *-el*, np. Bruździel, *-ol*, np. Zębol, *-or*, np. Szkieletor, *-uś*, np. Szczękuś.

Rozdział czwarty wstępu dotyczy właściwości motywacyjno-nazwotwórczych antroponimów przewiskowych. Autor przedstawia klasyfikację materiału onimicznego pod względem motywacyjnym. Wydziela dwie klasy nazw: 1) przewiska motywowane apelatywnie i 2) antroponimy przewiskowe motywowane onimicznie, utworzone od nazwisk, od imion, a także metaforyczno-metonimiczne przeniesienia nazw różnych kategorii. Przewiska motywowane apelatywnie różnicują dwa podstawowe typy nominacji: 1) nominację bezpośrednią, 2) nominację pośrednią: metaforyczną i metonimiczną – wyodrębnione z uwzględnieniem charakteru powiązania nazwy z denotatem.

Nominację bezpośrednią ilustrują przewiska utworzone od rzeczownikowych i przymiotnikowych podstaw motywacyjnych, które w sposób bezpośredni charakteryzują człowieka ze względu na: cechy zewnętrzne, cechy wewnętrzne, skłonności, upodobania, zdolności, zachowania, cechy charakterystyczne na tle innych czynności, zachowania językowe, sposób mówienia, wady wymowy, miejsce zamieszkania lub pochodzenia.

Nominację pośrednią o charakterze metaforycznym cechuje mechanizm przeniesienia nazwy w związku z podobieństwem desygnatu (obiektu nominacji i obiektu porównawczego) pod względem: cech zewnętrznych, cech charakterologicznych, zachowań, właściwości mowy. Nominację pośrednią o charakterze metonimicznym cechuje mechanizm przeniesienia nazwy oparty na styczności desygnatów. Związek ten różnicują sytuacje edukacyjno-przedmiotowe, komunikacyjne, ujawniające się nadużywaniem pewnych słów i wyrażań, sytuacje rodzinno-zawodowe i majątkowe, mieszkalne, niepowседневne zdarzenia i okoliczności.

Wśród antroponimów przewiskowych motywowanych onimicznie występują przewiska odnazwiskowe oraz odimienne. Tworzone są one w wyniku derywacji redukcyjnej (dezintegracja podstawy słowotwórczej), derywacji sufiksalnej, paradygmatycznej i wymiennej. Niektóre antroponimy przewiskowe mają charakter polimotywacyjny. Pochodność przewisk od oficjalnych imion

i nazwisk nie wpływa na osłabienie ich nacechowania emocjonalnego ze względu na ładunek ekspresji wyrazów pospolitych.

Wstęp kończy omówienie słownikowe antroponimów przezwiskowych, zebranych w latach 1990–2005 oraz wykaz literatury.

Przedstawiony w pracy słownik motywacyjny antroponimów przezwiskowych składa się z dwóch części. W pierwszej zostały zebrane przezwiska motywowane apelatywnie, w drugiej antroponimy przezwiskowe motywowane onimicznie. Klasa przezwisk motywowanych onimicznie została dodatkowo podzielona na: 1. Antroponimy odnazwiskowe, 2. Antroponimy odimienne, 3. Metaforyczno-metonimiczne przeniesienia onimów różnych kategorii.

Słownik motywacyjny antroponimów przezwiskowych socjolektu młodzieżowego Roberta Mrózka to ważna praca w badaniach onimicznych. Cechuje się tym, że zawiera jedynie antroponimy przezwiskowe o ustalonej motywacji. Dalszych szczegółowych badań i ustaleń wymagają antroponimy przezwiskowe, które tej motywacji nie posiadają, została ona zapomniana lub podana błędnie.

Maria Biolik

Zygmunt Saloni, Włodzimierz Gruszczyński, Marcin Woliński, Robert Wołosz: *Słownik gramatyczny języka polskiego. Postawy teoretyczne. Instrukcja użytkownika*. Wiedza Powszechna. Warszawa 2008

Zygmunt Saloni, Włodzimierz Gruszczyński, Marcin Woliński, Robert Wołosz: *Słownik gramatyczny języka polskiego [CD-ROM]*. Wiedza Powszechna. Warszawa 2008

Nakładem Wiedzy Powszechnej ukazał się w 2008 r. *Słownik gramatyczny języka polskiego* (SGJP). Słownik został przygotowany przez pracujący pod kierunkiem prof. Zygmunta Saloniego zespół, w skład którego wchodził Włodzimierz Gruszczyński, Marcin Woliński i Robert Wołosz. Poza autorami w pracach nad *Słownikiem* udział wzięły jeszcze inne osoby – pracownicy uniwersyteccy i wolontariusze. SGJP to wydawnictwo wyjątkowe zarówno z punktu widzenia jego formy, jak i zasobu leksemów, jaki jest nim objęty. Słownik wydano w postaci programu na CD-ROM-ie, co jest najzupełniej zrozumiałe, jeśli uświadomimy sobie, że obejmuje on pełną charakterystykę gramatyczną około 180 000 leksemów, nie wliczając regularnych derywatów, które jako formy potencjalne zostały dodane automatycznie (w sumie daje to blisko 245 000 leksemów). Do właściwego słownika na nośniku CD została dołączona książka zawierająca instrukcję obsługi programu w środowisku Windows i Linuks oraz